BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE

www.proiectavdhela.ro

Zahu Pană

AYNĂNYIPSIRI

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Sumar

5 / Baladă armânească

Vătămarea
Dada
Nihò
Ňeată armânească
Alăxiri noauă
Frîndza
Primveara
Paşti
Sîmta Noapti
Culindă
Crăciun
Surghiuni
Vătămatlu
Aynănghipsiri
Agărşiri
Carti dit hăpsani
Cîntic di sărmăniță
Cîntic di dor
Aduțiri aminti

25 / Transpuneri

Mortua est! (Mihai Eminescu)
Turnari („Revedere," de Mihai Eminescu)
Lăcriñili (Lucian Blaga)
Trei azbuirătoari (Panait Cerna)

31 / Poeme în limba română

Lui Eminescu
Macedonia
Furul
Rîul
Vinul nunții
Satul natal
Refugiul
Crochiu dobrogean

Şeleah
Cadrilater
Colonizarea
Mamei
Ectenie
La drum
Amara răscruce
Dobròge
Haiducească

48 /Postafață

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Baladă Armânească

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Vătămarea

Chirut tu loc niminduit,
aclo tu munț, diparti,
tu chept di pliumbi agudit,
trădzea giunar, ti moarti...

Nu si-află-aclo cipor di oi,
durerea lui ca s-l'i-avdă,
ni dada-l'i vrută, dit război,
ni om, ni pul'iu, ni pravdă.

Cum moartea suflitlu-l'i trădzea
ş-puterli ma lu-alasă,
chiruta lumi l'i-si părea,
'nă rîpă ahîndoasă:

Amar di bana ți bănam
- armâñi pit munț, cu oili -
di veară-n iarnă nă-ncăceam
cu vinturli ş-cu ploili.

Turăşti şi tendi, ti-añil'i a mel'i
nu-aveam chirò vîrn-oară.
Ca oaspiț xeñi pi la fumel'i
trădzeam căti-ună seară...

Şi nu-ñi fu scrisă, eu mărat,
s-mi hărisesc cu-nveastă;
găgoş di moarti, blăstimat
ți săndzinedz sum coastă!...

Ț'i mînă asteasă di păngîn
ñi-aruzvui cupia?
S-tucheaşti țeara, nu-ñi armîn
alti apiriti-a ñia...

O! mira mea, nu-i vîrn aoa
si-l'i daună hăbari
aț'îl'ei dadi, ți maşi sta
în poartă, tu-aştiptari?

S-avd boaţea l-ei, ca cilimean,
cum mi-acl'ima pi numi,
fudzita aistă s-nu o-aveam,
dip agîrşit di lumi...

Nu si-află vîrn!... ni mort, ni yiu
ş-nu s-faţi vîrnă nami,
maşi munţl'i aişti şi ţerlu ştiu
cum s-moari tu-armânami!

Dada

Di cu seara pîn' dimneaţa –
cucuveaua pi ugeag;
cînili cu caplu-n prag,
nu da boaţi ti-ambăreaţă.

Dada scoală fărmîcată,
tută noaptea yisi rali,
va-nchisească lungă cali,
pînă tora niimnată...

'Ncl'idi casa şi uborlu
alasă cl'eili la viţiñi –
pisti rîpi, pisti schiñi,
s-duţi-n munţ, s-veadă ficiorlu...

Di trei ori durutlu soari
deadi-n dzeană, ş-scăpită,
dada hil'ilu nu-şi află,
nicurmată di imnari.

„Puil'i, lăi puil'i, lăi harabeu,
nu-ñi vidzut ficiorlu-a meu?"

„Îl vidzum, dado-l vidzum,
ningă negurli di fum,
la sinur di bană ş-moarti,
di-aoa cali mult diparti,
alăxit ca ti-nsurari
ţ-pitriţea zboară di vreari..."

„U! lăi, pui'i, lăi nathimaț
ți lai zboară 'nciurciurați?"

Fudzi dada cali lungă,
cu şamia ş-străñi lăi,
pisti munțl'i-aței'i arăi,
vîrn nu poati ca s-u-agiungă.

Dorlu-a l'ei, s-ti l'ia milie,
ş-chețărli pîn' s-ciudusesc;
steali imiri-u mutresc,
dit analta lor liyie...

„Steali, steali, sufrînțeali,
ți-aduchiț cripărli-a meali, -
spuneți-ñi, voi nu vidzut
un ficior pit munț, chirut?"

„Îl vidzum, dado-l vidzum
iu işea un nor di fum;
cînd s-avdzîm vîrnă hăbari,
n-azguni muşatlu soari,
s-nu videm vîrnă nişană –
că ş-erau fărtaț pi bană!"

Tri somn ocl'iul nu s-încl'idi,
ma luțeşti ca finar;
yin aghriñli şi s-aspar
di aprinsili firidi...

Ia tindeț-l'i vîrnă mînă,
voi, lai şcreacuri ş-piştirei,
singură, cu añil'i a l'ei
nu-alăsaț dada armână!

Cu durere ți-u fărmită,
imnă corba şi alagă,
dzua tută, noaptea-ntreagă,
pînă agiundzi tu-apirită...

Ca vîrn celnic di zămani,
soarili işea dit munț;
norl'i se-aplicară, punț,
apili cîntau, bugdani...

„Ieşi 'nculea di după dzeană,
frati soari, că-ñi ti-aştept!
Iu-l vidzuşi gionli alept,
că ñi-u inima cătrană?"

„Îl vidzui dado, aoa,
calea singur cum imna,
minduit şi plin di dor
ti-mbăreață tutulor.

Cum trițea calea, îndreptu,
l'i-arsiră cu plumbi cheptu',
ş-cădzu gionili împadi,
un luțeafir tu livadi!"

Di-ațel zghic ți deadi dada,
s-lăhtărsiră lail'i munț;
norl'i 'ntunicară frunț,
apili-alăxiră-arada!
Lăi țerlu, ca di chisă,
puil'ili cîntiți curmau,
livendz țerghil'i aducheau
pleaga dadăl'ei, discl'isă,
că di spusili-ali dadi,
niți-un zbor nu cadi 'mpadi:

„U! lai mînă di pîngăn,
ți curmaşi ficior rămăn,
di ți lucri ti-alicheşti –
maşi lăeț să-nchirdiseşti!
Rug di deagă si-ñi ti fați
pisti fratl'i vătămați,
s-ti-ardă nicurmatlu foc,
schiñi ş-tăciuñi s-acreascăn loc,
ş-pi cari va l'iai di guşe,
s-facă schifur şi cinuşe!

Tini corb, ți-l vătămaşi,
inima di-ñi fărmăcaşi –
si-ñi ti-agiungă pi iu treț
coarni-apreasi, di birbeț,
'nturusiti di amnar,
ca herlu di ciucutar;
s-ti-ardă piră, foclu tut,
dzuă ş-noapti niputut,
ş-cînd va s-vrei 'nă apă-arați,
s-beai maşi lăcriñi şi fărmați.
S-nu-afl'i iriñe şi s-nu dorñi,
avinat di ñil'i di orñi!

Iu cădzu muşatlu hil'iu,
s-cîntă boați di bilbil'iu;
iarbă-aroşe, cîtă s-creascâ,
vîrnă turmă s-nu u pască,
s-lu-anvîleascâ ea, chilimi,
cînd ies stealili di-asimi...

Maş lilicea pruscuchită
s-adară ca si s-mărită
napărti di ghini ş-rău
cu livend ficiorlu-a meu!..."

Niho

Di Avlona pîn' Săruna,
maşi lăeț armânlu adună!
Di Catrina Elbasan,
jalea creaşti an di an...
Di Aminciu la Tricol,
padea-i arsă, loclu gol...
Di Giumaia pîn' Curceaua,
cîntă-n casi cucuveaua!
Di Livădz la Medgidie,
cher armâñil'i ti ciudie,
di Avdela pînă Beala
aspărdzearea trapsi pala,
di Florina – Perivole,
lumea tută tu nivol'e...

Bati pit Machidunie
livă araț̦i, di irñie
ş-nu-alasă ț̦iva salami
di mărata armânami...

Pit munț̦ arburil'i ma s-frîng,
apili di dor nă plîng,
pit hori, 'steasi di tacati –
zghilesc casili surpati,
că nu fac vîrnă hăiri
fără-armânli nicuchiri!

Lele, fară armânească,
vîrn nu poati s-ti-aduchescă,
dzuă albă nu-ai vidzută,
cum băneadză lumea tută...

Tuț ti-alagă, tuț ti-avină,
s-nu scoț caplu tu luñină!
Ț̦i-l vrei lailu amintatic,
macă nu ai vîrn giunatic?...
tut pit xeñi, cu caplu-apus,
grailu cheari, zborlu-i dus!...

Agărşişi, corbe armâne
şi di mumă şi di pîne,
şi di gioc şi di cîntari,
agărşişi şi zborlu „vreari,"
şi tu casa ta, urfane,
cresc ca şerchi, limbi xeane!

Pînă cînd, o Doamne Mare,
va s-şidem ca tu cutar?
nu vă ardi ca un jar
Părinteasca Dimândare?

Hai! Sculaț, cu „Tumbe, tumbe"
şi cu „Gioni Picurar,"
ca s-nă ñeargă tuti-ambar,
s-ascăpăm di văhț̦uri strîmbe!

Ňeată armânească

Sta aclo tu munț, diparti,
ningă bană, ningă moarti,
trandafil muşat di featǎ,
sta tu muntili di cheatră.

Sta cu grindiñili ş-rufeili,
cu luțeafiri ş-cu scînteili,
cu mirăchili dipriună,
di cînd da, pînă apună.

Tinireață ti sivdaie,
alăxi fustanea laie,
di cînd gionili şi-un frati
sunt fudziț tu xinătati...

„Pidhimò, lai, pidhimò,
bana-ncl'isă tu caimò,
noptli goali di harăi,
rîu di lăcriñi, ocl'i-a tăi!"

Di dimneață tu hăryie,
niți moartă, niți yie,
toarți cair, bati spată,
bana treați fără ñeată...

Tu-amurgişuri, cătră seară,
cînd s-aprind steali di țeară
ş-țerlu-ntreg cîndu-i sirin
ş-pari di lilici plin,

cînd pit dedzîli di chiñi
luna treți pit vițini,
'nveasta iasi tu ubor,
bagă boați ş-plăndzi dor...

Alăxiri noauă

Ňiurismili si-antrec
s-alagă loclu,
cu vimtlu închisit
ca s-da iruşa;
si scoală fliturl'i
s-acață gioclu,
adară lîndăruşa.

Di trimur, par,
mul'erli lişinati,
că vini marțlu
plin di mărsineață.
Arăulu plin di api,
cu inati
s-aspună va,
mărìtal'i livindeață...

şi estan, dip ca an
şi ca divroară,
cînd țerlu noaptea
şi-numiră fluriili,
cu mintea la turăştea
di-astă veară,
va s-închisească
dit arniu, cupiili...

Şi noi, stipsiț
cu fapta şi cu grearea,
va s-nă-adunăm aoa
întreg laolu,
să stăm s-videm năpoi
încrufusearea
şi Paştili, cîndu
nyiadză iar Hristolu!

Oarfăñi diynou di
limbă şi di fară,
tri noi nu sunt harei,
niți cîntari,
şi ñelu fapt curbani,
va nă pară
că-i armânamea
teasă ti-astindzeari...

Frîndza

Avea agiumsă-n cîrciliu,
pi deaga nai ma naltă,
bănîndalui dit pomlu viu,
„Ca nîsă nu-avea altă..."

S-dădea cu vimtlu hărios,
sum țerlu plin di vreari,
ş-mutrea la soațăli di-nghios,
s-li facă ti cripari!

Di vîrnă frîndză nu-asculta:
„C-agiumsă ahît îndzeană,
si s-minduiască totăna,
că țîni di fidană."

Ma bruma toamnăl'ei cădzu
pi munti 'nă dimneață,
s-lăita frîndză nu putu,
si gălbini la față.

Cădzu dit deagă, ş-zurlu vimt
u dusi tu cuprăie,
ca morțîl'i fără di murmint
şi fără vîrnă soie.

Ca di fărmac fudzeau di ea
şi căprili şi oili,
chirută-n groapă putridza
cu lăschiurli ş-cu ploili.

Ş-cum pomlu i'i-deadi mîndzili,
tu pulbiri ş-tu-arină:
„Aşi va pată... frîndzili
ți fug di rădzătină!"

Primveara

S-guli surinlu di neauă,
cilimeañil'i ies nafoară,
vini Paştili, harauă,
deadi bană 'ntreaga hoară!

Pisti văl'iurli dit oahti,
iarna țini ninga urmă...
Nveasti tiniri nu-au vahti,
stau niheamă, si s-discurmă.

Di dimneață, cînd si scoală,
ahînt lucru au ti Paşti,
ma cu moare ş-pîni goală –
mărsineața li tucheaşti!

Moaşili bagă s-fărmită
- după trimur, ca slăghiră -
s-facă pîni cu simită,
c-aşi-i îți nicuchiră...

Puil'i cîntă, oili zghiară,
soarli dişteaptă lilici,
poñil'i încărcaț di dhoară,
triambură di gîrgălici...

Ialea ş-cînili, zăyarlu,
şadi linivos la soari,
(maşi un ñel lăsă cutarlu –
ş-tut ampatură, ş-lu-arsari!)

El nu s-mină, maşi cu coada
azguneaşti unã muscă
şi cum alti yin di-arada,
bana-l'i pari ca di puscă...

S-toarnă ca pi giumitate
cătră ñel, ş-canda 'ngîrñeaşti:
„Ț-a s-ti pată, lai mărate,
va ț-mîc oasili, ti Paşti..."

Paşti

Dumnidzască nami
pi-ntreg loclu s-tindi,
lăhtărsită moartea
cadi niputută;
Ñiadzănoaptea cheari,
Ngreulu Mari-s-aprindi,
amintata bană,
umpli lumea tută!

Bat analt cămbăñili,
fără-acumtinari,
s-dişteaptă laòlu
tu 'nă dzuă nauă.
Țerlu va discl'idă
porțăli di vreari,
anghil'i ahurhiră
cîntic di harauă...

Di pi munț dipună
avra di primveară,
ca di 'nă ciudie
s-curmă pidhimolu!
Di mileți tuti,
Maşi a noastră fară,
Nu-avdi pi-a l'ei limbă, că
„Înyie Hristolu!"

Sîmta Noapti

Analtă stea işită-n sus,
'nvițaț'i loară călăuză
cînd țerlu s-aprindea di spuză –
ş-nădzeau să-l caftă pi Isus.

De-atumțea arămasi adetea
ca an di an, ficiori deadun,
s-alagă steaua ti Crăciun
şi-andreulu s-nu-şi vearsă chiametea.

Boţ, chipuri di cilimeañi
umpleau uboarili nafoară,
ş-Hristolu dipuna în hoară –
cum lu-aştiptau di suti di-añi!

Ază nu s-avd, niți nu s-ved
ficiori cu *colinde, melinde*,
cîndila goală maşi s-aprinde
şi oamiñil'i, ca muțl'i, şed.

Tu horli-a noastri armâneşti,
ma lai nihò dit lumea tută,
nă cheari limba-nă durută
şi tuti-adeți auşeşti...

O! Dumnidzale, cum di s-fați
lăiața ți nă pitruseaşti?
Cînd lumea tută s-hăriseaşti –
maşi noi tățeam, ca neaua-arați?...

- Ntribarea nu vrem s-Ti năirească,
ma nu-avem bană di harauă:
„Tu vluyisita Cartea-a Tauă,
nu-ai scrisă ş-*fara armânească*?"

Culindă

Seară ambară la om bun!
Vini Paplu-Auş Crăciun –
s-trapsi 'ndreptu la cutar,
s-da hăbări la picurar...

Oili arumigau tu stani,
țerlu-ntreg lă sta tăvani,
cîñil'i gioñi şi capidañi,
nu-alătrau după duşmañi...

Noaptea-aistă – ți ciudie –
se-alăsăună sihie;
luplu şi-orñea 'țea ma mari,
nu-avinau ti vătămari!

Paplu, nu lu-acață loclu,
picurarl'i 'nțăpau foclu
şi scânteili, miriardi,
se-anălțau cînd foclu ardi...

- Sculaț, sculaț, celniț mari,
cărvănari şi picurari –
şi spuneț la tut laolu
c-ază s-amintă Hristolu...

Picurariil'i – os di domn –
nu ma deadi di el'i somn,
alăsară turmă ş-casă,
că pi țer s-avea apreasă
Steauă mari, Steauă vrută,
pînă atumțea nividzută!

Di sum munț, dit piştirei,
ia-l'ia ş-maghil'i, yin tuț trei
ş-adunaț cu tuț, în cor,
avdzau boațea anghil'ilor:

„Hărisiț-vă, hărisiț,
sculaț oamiñi, nu durñiț!
Tu păhnia di la boi,
vini Dumnidză la noi!"

Crăciun

Si-aşteară neaua, tut si-aşteară,
alghi sum nîsă, 'ntreaga hoară.
În vali nu ma s-avd fîntîñili,
pîlsiră poñilli tuț, mintîñili
şi canda asculptaț tu cheatră,
durñiră, ca auşi la vatră!

Di sum căciulă di giunatic,
s-avdzî diunoară-un şuiratic –
ş-un alt, di cama-nclò, răspunsi,
şi alti după alti-agiumsi,
scularǎ dit ascunsi tendz
'nă tavabiă di livendz...

Tu strañi di şiac, di ñel'i,
cu trastili ma mări ca el'i,
aroşi la față, cu ciumadz
- nipoțl'i di armătuladz -
'nchisirǎ – vahtea tu mirindi –
„colindili – a lor – melindi..."

Discl'idiț uşli, nicuchiri,
yin anghl'i cu hărăsiri,
s-aducă-n casă cînt şi vreari...
Fudziră norl'i-n Calea Mari
şi țerlu-ndrept ti Apirită,
aspuni fața lui gălită...

Surghiuni

'Nchisi laia-aspărdzeari
ca nifurlu di iară,
s-turnară ațeali văhțuri
țti nă spuneau păpînil'i,
ca luchil'i orghi di sîndzi,
duşmañil'i si-arucară,
ma plîng pădurli tuti,
că s-vatămă armâñil'i.

Tu strañi lăi, mul'erli
cu iniñi pliguiti,
s-tuchesc, canda-s aumbri,
pit casili asparti;
cu eali hala-şi plîngu
ş-turăştli viduiti,
cupiili ş-cilimeñil'i
agiumsiră diparti...

Pit hori bat sărbătoarea,
cîmbăñili di băcîră
- ca inima armâñilor
tiună țară vrută –
cîti-un auş, ş-nă moaşe
adetea nu-agărşiă,
s-duc s-roagă Praşchivia
ş-Hristolu, ta s-l-agiută.

Voi, soț di livindeață,
ți v-asusit cu moartea,
un greu blăstem n-angreacă,
s-nu n-a gărşească Domnul,
luaț armili tu mînă,
ş-cum s-hibă scrisă soartea,
dit grochi nă strigă auşl'i:
„Chirut dulțeamea-a somnlui!"

Vătămatlu

Țti tufechi oarbă aminară?!
Lăhtărsită deagă cu el s-frîndzi.
Namisa, tu ierburli di sîndzi,
luna şi scălda ca tu muceară.

Noatiñil'i pi țer se-adună, steali,
ca thimñeama ardi-n munți, maslu.
Inima, giuneapini armasu,
numiră minutili ca beali...

Ca gărchini, pliumbul di sum coastă
doarmi fănătit, că-şi trapsi ruga;
fadzl'i, rădzătiñi di om adastă...

Nu-afl'i cicior di om în calea mari;
soțl'i ascăpară tuț cu fuga;
maşi un cîni giură-arăzbunari!

Aynănghipsiri

Trec puil'i chiruț pi ninga seară –
curuñi di steali ma se-adară.
Si-aprindi dzeana dipriună,
cu foc di lună.

Maşi clipută izvurlu-n cali,
şi-un picurar plîndzi cu jali
muşata lui, ți l'i-iasti armasă
diparti, acasă...

Luțeafirl'i stau tuț arada,
cu ocl'i di somn vahi plîndzi dada
giunarlu-a l'ei – di mult fudzit,
niminduit!

O! Dado vrută – dit chilimi,
cu fața suptă ş-per di-asimi,
cu mîna ta – rug – di lucrari,
cu ocl'i di vreare...

Cu luna noptîlor – poştaş.
dit dipărtari eu ti baş,
s-ti țînă Dumnidză cu ghini –
pînă s-yin ş-mini!

Agărşiri

al *Miciu Bacu*

Dzățeam că-i munti vrearea di hrisafi,
ş-nu minduiam – cu mintea la isnafi –
că niturnată, ca dit 'nă yilie
ti pindzi dorlu pîn' tu amărtie.

Di pliumb ma pliguită di-agîrşeari,
maşi sîndzi inima suțatăl'ei di vreari!
Ți ierburi s-miryiul'ii pot s-u discîntă,
ca lăcrimată ază, mîni s-cântă?

Sunt penuri zboarăli, ş-stipsitlu tați,
anvîrligat ca di ’nă apă-arați.
Driptati ai s-lu-ncrufuseşti tu heari,
ma s-nu ascuturi arburli di vreari!...

Carti dit hăpsani

al *Guşa Stamboli*

Doamne, dă-ñi areapiti,
curcubeu, apleacă-ti,
s-pitrițearim dorlu-al tati
pîn’ la anghil, tu crivati!

Steauă, steauă cale-ambar,
creaşti-l mari, liundar,
ş-cînd va s-afl’i noaptea gălită,
va-l’i pitrec luna, simită!

Dit a hăpsănadzlor gl’eață,
nu ma pot să-l l’iau în brață;
brață fără di tacati...
„S-creşti giunar, ficiorlu-al tati!

Ş-cînd va s-avdz cum cad rufei,
plîng, uftat pi chimanei,
s-nu ti-aspari, c-aşi-i arada,
ma s-mi-aştepț, diadun cu dada...

Ş-ma s-agiung ca s-ti mutresc,
s-nu ti-aspari că nu-aundzesc,
că mi torn dit iarnă greauă,
ş-perlu-a meu îi plin di neauă!”

Cîntic di sărmăniță

Liole, liole, sărmăniță,
bati vimtlu la purtiță,
anghil bun, lăi anghil domn,
intră-n casă şi-adu somn!

Nani, nu-ñi ti-aspari, nani,
că va-ț da dada curbani
bair di flurii di guşe,
şi-un ghiurdan di lăndăruşe,
şi-unã padi
di livadi,
să-ñi ti-agioț cu dada ’mpadi!

Să-ñi ț-adună
nuna Lună
Ş-nunul mari
Soari –
Steali, unã căti unã,
să-ñi ț-adar ciupari!

S-yină maia
s-bată gaia,
s-yină paplu
s-bată-araplu,
ş-unã prici
licurici,
cari doarmi tu lilici.

Si-ñi ti-acață
somnu-n brață –
tra s-ti-alasă
floare-aleasă,
s-ñi-acreşti mari –
puil’iu di vreari,
livindeață!

Cîntic di dor

Vrutlu-a meu îi dus diparti,
pîn’ la el nu pot s-agiung
maşi cu zboarăli dit carti:
vrearea-i mari, dorlu lung!

Unã noapti lăhtăroasă
îl scularã ñiadzănopț,
şi îl dusirã di-acasă,
dipriunã cu-alț soț.

Plîng di-atumțea 'nvirinati
la firidă – laili ploi –
lăcriñi greali, adunati –
ñeatili fără harăi.

Întreb soarili iu se-află –
soarli nu-l veadi iuva,
pitrec stealili s-lu caftă –
stealili nu-ñi spun țiva!

Nopțăli cu lună 'mplină,
tut la el mi minduiesc,
ş-va lu-aştept, pînă va s-yină,
an cu an, mes după mes...

Aduțiri – Aminti

Hoară-armânesă, criscută ciudie
tu loclu iu luchil'i şi-ayriñili crişteau;
cînd boț di culindi s-avdzau tu avlie,
luñină di-amalma firidzli ardeau.

Işeau nicuchirl'i – bărbaț babageañi –
ş-di boațea a lor bumbunidzată,
ca ñel'i di imiri şed cîñil'i aslañi,
năriț, c-alătrarea lă s-dusi curmată...

În prag, înveasti nali şi moaşili, măi
s-dirină şi s-fac mucaeti,
giunarlor ți cîntă, s-lă facă harăi,
cu meari, culaț şi nuț dit sipeti...

Boați ți yini dit hoara ciudie,
asvom di albă aduțiri-aminti,
diparti-acl'imari dit xinitie,
culind ayisit, ti țîni vîrn minti?...

Transpuneri

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Mihai Eminescu - Mortua est!

Cãndilă aprinsă pi nali murminti,
'Nă boați di cloput tu oarăli sfinti,
Un yis ți maşi-moal'ie tu-amar a lui peană,
Di eta a noastră tricuşi cama-n dzeană.

Tricuşi cîndu țerlu i padi sirină,
cu arîuri di lapti şi flori di luñină,
cînd norl'i-ațel'i lail'i par şcreti palati
şi luna-amiroañe, pe-arada li veadi.

Ti ved ca 'nă-aumbră tu-asimi-alăxită
Cu-areapiti-analti stri țer închisită,
Cum fudz ponde suflit, di dorurli-a meali
Pit ploaia di-arazi şi neaua di steali.

Un vimtu ti-analță, un cîntic ti duți,
Cu brațăli albi, pi chept fapti cruți,
Cînd si-avd cum măyiili torc cairlu-aproapi,
Viriulu-i de-amalmă şi-asimi-i pi api.

Tu eta alantă, ved, suflitlu-ț treați;
Ş-armasi cu mini maşi trupul arați
Tu roba lui lungă, băgat tu cutie
Mutresc arădeara-ț armasă ca yie.

Şi-ntreb a meu suflit di nipistipseare:
Cățe murişi, anghil cu fața di țeară?
A, nu fuşi giuneauă i nu fuşi muşată?
Ti dusişi s-astindză 'nă steauă vîrsată?

Vahi poati acloți ca s-hibă palati
Cu porț mări, di-amalmă, di steali adrati,
Cu arîuri di piră, cu punti di-asimi,
Lilice ți cîntă ş-di smirnă chilimi.

S-treț tini pit nîsi, o doamnă-aysită,
Cu per lung di-aradzi ş-luñiñi tu mutrită,
Tu roba nalbastră cu-amalmă 'ncărcată,
Ş-muşata ta frunti, cu flori adărată.

O, moartea-i ’nă hauă, ’nă-a amari di steali,
Cînd bana-i muceară a-nyisilor rali;
O, moartea-i paràdhis di soari umplut,
Cînd bana-i pămith şi şcret şi urut.

Vahi, poati... O! caplu-ñi u ţîni maşiună:
Că totuna, răulu pi bun va s-lu zgrumă.
Că soarili ş-luna va s-cheară iuva,
Ş’di tută duñeaia nu-armîni ţiva.

Va s-ved vroară ţerlu ca poartă dişcl’isă
Ş-va s-cadă lăiaţa cu noaptea di pisă,
Laòlu va cheară ca ñel’i di curbani
S-armînă di tuti ’nă laiă cătrani.

Ma s-hibă aşiţi, ti etă di etă –
Suflarea ta caldă, ti mini i şcretă,
Şi zborlu-a tău dulţi ti totna i mut,
Şi tini, vrut anghil, ti totna chirut...

Ca s-nu mi dispartu di-a ta muşuteaţă,
Pi şcreta chivuri, iu-i somnu s-mi-acaţă,
Că moartea ta nu plîng, ca moaşe tu lăi,
U ved, ’nă scăpari ti alti harăi.

Ţi se-află didindi, di vîrn nu-i vidzută,
Ca s-hi, i s-nu hi! Ma easti ştiută
C-aţel ţi nu easti, nu ari dureri
Şi multi-s durerli, puţîni sînt vreri.

S-bănedz? ’Nă zureaţă cum altă nu-ţ cadi,
Ureacl’ia ti-arîdi şi ocl’iul nu veadi,
Ţi-analţă ’nă etă, alantă dipună
Ş-ti-nveaţă-amindauli că bana-i minciună.

Ved yisi-alăxiti, cum fug după yisi,
Pîn’ dau di murminti ţi-aşteapă dişcl’isi,
Ş-nu ştiu minduirea, cum pot ca su-asting:
S-arîd ca vîrn zurlu? ma s-blastim?
I s-plâng?

Ți ți? Nu sînt tuti 'nă laiă zureață?
Cîțe aist anghil nu-armasi s-băneadză?
Ma ari Ursita 'nă cali ştiută
Şi 'ntreaga-nă bană va s-ducă chirută?

Ma s-hibă aşiți, di tut ți si-avdză,
Umutea-i chirută, că nu-i Dumnidză!

Mihai Eminescu -Turnari (Revedere)

- Ți-adari munte, munte vrut,
analt tu niori chirut,
că di cînd nu ti-am vidzută
mult chirò ari tricută,
şi di cînd mi dipărtai,
multi locuri alăgai.

- Ia, adar ți-adar di mult,
iarna vimturli ascult,
dărmili danda li-arupă,
apili cîndu li-astupă,
di ñi umpli căl'iurli,
ş-ñi-azguneaşti cînturli;
ş-adar iar ți-adar di mult,
veara cîntiți ascult
şi la apa di izvor
ți lă dau a tuturor,
yin si ş-umplă ghiumili,
featili şi mumili.

- Munte vrut, plin di pădini,
vahtea treați, vahtea yini;
tini di muşat ți eşti,
ma mult canda 'ntinereşti!

- Ți ță-i vahtea, cînd di'eti
'nyilicesc stealili şcreti;
că e vahtea arauă, bună,
bati vimtlu, frîndza-asună;
bati vimt di Stă-Mărie,
închisesc cupiili-arnie...

Maşi omlu, ți si-alăxeaşti
şi di loc nu si-alicheaşti,
că noi tuț aşi şidem,
cum earam, arămănem:

Amarea cu pamporili,
duñeia cu zboarăli,
luna şi cu soarili,
muntili ş-izvoarili.

Lucian Blaga - Lăcriñli

Cînd, azgunit dit cuibarlu-a etil'ei,
protlu om
triția ciudusit şi-nchicutat pit păduri ili pit
cîmpuri,

Îl ghicuiau cu mustrări
luñina, padea, noril'i şi di îți lilice
lu-agudea cuună aduțiri-aminti paràdhislu –
şi omul di prota, măratlu, nu ştia s-plîngă!

Ună oară, acurmat di mult sirinlu vinit
a primăvearil'ei,
cu suflit di cilimean, protlu om
şi-ngrupă fața tu pulbirea locului:

„Doamne, l'ia-ñi videarea,
ili ma-ț şadi tu puteari, aburea-ñi ocl'i
cu 'nă marami,
s-nu ved
ni lilice, ni țer, ni mutrita-ali Evi, niți nori,
că aduchea-mi – luñina lor mi doari!"

Şi-atumția, Vluyisitlu, tu 'nă oară di l'irtari
îl'i deadi – lăcriñli.

Panait Cerna - Trei azbuirătoari

Dit larg ascăpitat di soari,
Trei puil'i vineau cătră Calvar,
s-aducă-alăvdăciuñi şi har
dureril'ei amintătoari...
Ma, prota vini fără-ambar.

Azbuira pi ningă loc;
s-angană vîrnă pănăyie,
ş-nu-avea chirò, ni dor di gioc,
si-analță-n cîrciliu di foc –
la omlu fără amîrtie.

Si-asteasi prota dit azbor,
cînd agiutor căfta Hristolu.
Ş-nă ciuciuleauă vini-n cor,
cînd frica treați ca hior
şi moartea aspără laolu.

S-analță sus, ca pi 'nă scară
şi-asmulsi boați di milie...
Un imir cînt di primuveară
şi amuța durerea yie:
şi lu-agiuta pi Crist ca s-moară...

Iriñe-i, ca tu vecl'i altari –
durutlu, ayipsitlu psalt
cădzu dit marea-l'i azbuirari –
şi vini orñiul dit analt,
scăldat di-ascăpitat di soari,

'Nchisi dit munț, ca nă furtună;
ma si-aştirnă vininda-n ghios,
ş-tăl'ia aroacuti, mintios,
s-adară dit azbor cărună
pisti Căruțea al Hristos...

Poeme în limba română

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro

Lui Eminescu

S-a stins viața falnicei Românii
şi cîntecele noastre adunate;
cu drum de fier s-a dus şi codrul frate,
de cînd în țară stăpînesc duşmanii.

Luceafăr radiind eternitate,
cuvinelor lăsate în pisanii,
azi secolul şi-a strîns în cercu-i anii
de cînd lumina ta spre noi străbate.

Scrisorile şi Doina, îndreptar ni-s,
gîndirea ta, far luminos ne este,
deşi Poiesis, de pe culmi celeste –

Mortua est, Sărmanul Dionis.
Doar bustul tău străfulgeră în Tomis
o nouă *Glossă* vremilor aceste.

Macedonia

Aprinse amiezi mînă spre cer
turmele bunicilor.
Ferigi noi, foşnesc aceleaşi evantaie;
în zadar cenuşa satului urcă în vîrtej,
aici toate păsările Pheonix au murit,
numai tu trăieşti,
Macedonie!

Junghere înfipte în burți,
înghețate mîini de spahii pe iatagane!
Femei cu crucea pe frunte
robite primului sărut dat mirelui muribund.
Sînge şi stînci, credință şi luptă,
hohot de ape şi cîntec,
Imensă istorie,
Macedonie!

Sus,
berbeci de foc;
pietre păscînd iarba-nsîngerată.
Oameni munți, munți bărbați;

faptele tale cine le scrie?
Trup sfîrtecat,
inimă vie,

Macedonie!

Furul

Creşte-afară printre bozii,
ochi e floare, ca un cer;
lacrimă de giuvaier
dintr-o luptă cu irozii.

Şi din raiul său cuminte,
plodul mic, de nenufar,
a scos mîna de cleştar
şi-a ascuns-o-n sîn fierbinte...

Însă inima vrăjmaşă,
îi bătea să-l afle mama.
Poate nu i-o lua seama
ce ascunde sub cămaşă.

Şi-o s-o ție noaptea-ntreagă
cînd sub nasul cîrn şi mic,
cînd la sîn de borangic
ca să afle cît i-e dragă...

Dar în dimineața nouă,
ce păcat de ochiul florii;
s-a închis, plîngînd cu zorii,
c-a-nsetat de-un strop de rouă!

Şi-a lăsat pe pielea moale
tot ce-avea din viața ei,
fumul alb de funigei,
trei săruturi de petale...

Rîul

Se minunau drumeții cum veneam
din culmile ce-mi hărăziră viața,
puternic ca un voievod de neam
şi răcoros, ca-n munte, dimineața.

Senin, ca cerul toamnelor tîrzii,
înmiresmat ca maiul, primăvara.
Melodios, văzduh de ciocîrlii
şi matca mea, cît vezi cu ochii, Țara!

Şi se-ntrebau: Ce minunat toiag
a fost izbit în piatră, să mă facă?
Ei nu ştiau, izvoarele că-mi trag
dintr-o necunoscută stîncă tracă.

Falange macedone mi-au turnat
răscolitoare ambiții de trufie!
Italia, din depărtări, mi-a dat
romanice virtuți de vitejie.

Şi plin de ape am pornit şuvoi,
unind în cale sutele de clanuri,
oierii dîrji, cu miile de oi,
şi am pornit departe peste lanuri.

În urma mea au înflorit mereu
noi aşezări pe munte şi pe dealuri,
Biserici ce-nchinau lui Dumnezeu
neîntinate, sfinte idealuri,

fălcări şi vahahii mă petreceau
cu flamure şi cîntece de nuntă
şi toate-n calea mea se luminau
cînd se udau din unda mea căruntă.

Veneam cu apa vie spre cîmpii
în cîntec de speranțe şi victorii
dar, din văzduh, stîrnite de stihii,
negre furtuni îmi înnegriră zorii...

Cu apele bulgăre într-un val
am dus un împărat, să ne vegheze,
şi-am aşteptat pe fiecare mal
cetățile cu turn şi metereze.

dar împăratul a domnit puțin
şi-n timpul scurt al cîrmuirii sale,
cei doi păstori ai duhului creştin
se războiau... pe puncte cardinale...

Mi-a fost sortit ursita, în Bizanț
să curg atîtea veacuri subterane,
cu apele înghesuite-n şanț,
sub apăsarea stîncii otomane,

că Roma-n vremuri grele nu mi-a dat
decît misive cu peceți de ceară,
dar nici-o fortăreață n-a durat
să ție-n piept invazia barbară.

Oamenii mei, zarafi şi tîgoveți,
cărăvănari cu mulele-ncărcate,
oierii toți, albiți de bătrîneți
şi armatolii pentru libertate,

i-am dus prin veac mereu către zenit,
prin templele rămase în ruine,
vestind în lume proaspăt răsărit
arzîndele Moscopolei lumine...

Veneam cînd furtunatec şi cînd lin,
dar n-am cotit cîndva la vreo strîmtoare,
Pe nevoiaşi i-am ajutat din plin
în satele de sine stătătoare,

şi nu mi-am luat nimic, am vrut să fiu
asemenea curat, precum izvorul.
Şi de se-ntreabă azi – De unde viu
şi ce puteri adînci îmi mînă dorul?

Drumeții toți, pe unde mă întind,
au început pe rînd să înțeleagă:
„Izvorul meu este departe-n Pind,
iar eu am curs mereu în lumea-ntreagă!”

Şi toate cîte-n cale le cuprind
mi-au luminat şi mie nostalgia:
„Izvorul meu este departe-n Pind,
dar delta mea latină... ***Veşnicia!***”

Vinul nunții

Prieteni,
în seara aceasta desbrăcați-vă de zale!
Veniți cu mine!
Din înalte pocale
vom bea la masă păgînă,
vinul
sortit cununiei
cu o fată armână.

În seara aceasta vom astupa gura bucuriei.

În suflet azi s-a prăbuşit şi ultimul turn!
Din depărtări de veacuri vin nuntaşii.
Colăcer îmi va fi Saturn!

Deslegați armăsarii de la poartă;
lîngă noi două lumi se ceartă,
ci voi, mai avan adînciți cutele frunții
şi beți cu mine, vinul sortit nunții...

Eu nu am mireasă, cum nu aveți nici voi.
Cine ne-a blestemat?
Bunicul de la oi,
că l-am lăsat?

Satul părăsit ca o nouă Gomora,
mama, aşteptînd dorita-i noră?

Cine, cine?
Veniți, prieteni, să beți cu mine!

În noaptea aceasta vom bea ultimul pocal!

Din depărtări de veacuri ne întinde mîna,
Decebal...

Satul natal

Cum mă mai cheamă satul, satul meu natal,
pripăşit pe-o coastă, pe-un tărîm de deal,
ridicînd deasupra morilor de vînt
braţele disperate, stinse de avînt!...

Şi mă cheamă-n umbra tristelor livezi
vremea ştrengăriei – ca un salt de iezi –
cînd păşteam cu mieii încărcaţi de har,
turma de bucoavne din abecedar...

Credinciosul cîine, e demult apus,
mă urma oriunde pe coline-n sus,
cînd fugeam din banca nemiloasei şcoli,
ca de cea mai cruntă boală dintre boli!

Dar s-a dus seninul zilei de la noi;
unde-i tată, turma miilor de oi?...
Cugetele clare, ca izvoare reci
şi berbecii noştri, cei mai buni berbeci?!

Unde sunt vecinii, nunţile din sat,
lumea mea durută care m-a uitat?
înecînd dogoarei de gigantic test,
neagra lor trăire, cerului acest....

Anii mei de-acasă, tălmăciţi în vaci –
încărcaţi ca rodul viţei pe araci,
ca în visul biblic, vlăguiri v-au supt
anii mei de carte, din cari nu mă-nfrupt.
Lotru de himere şi de stele fur,
să împart mulţimii pîine şi azur,
de-am strunit lăute pentru cîntul meu,
Fetelor Morgane le-am cîntat mereu...

Mamă, îngropată în oraş străin,
singură scăpare, tot la tine vin,
să mă învelească iar, cînd m-oi culca,
scoarța înflorată doar de mîna ta.

Şi din levănțica timpului să scot
- desfăcînd spre soare, necuprinsul tot -
visele, țesute în Ghenarii reci,
funii nevăzute ce m-au prins pe veci...

Refugiul

Un soare aşteptat de mult,
în satul slut
ce fu cîndva un sat avut,
răsare-ncet, slujind un cult.

Sub cerul încă cenuşiu,
în satul fără de vecini,
sălbăticitele găini,
şi cîini hoinari, urlînd pustiu,
crescuții spini şi bălării
sunt singuri vii.

Cu ochi holbați, ferestre sparte,
şi tînguiri de uşi deschise,
îşi plîng pierdute paradise –
de gospodari şi hărnicii,
cu universuri de copii –
casele moarte...

Ca hoții, în casele noastre,
umplem ultima boccea, -
de-a mai rămas cîte ceva
din ultimul dintre dezastre!...

Şi cînd privim 'napoi, cu grije,
ne sfîrtecă dureri de schije
intrate-n sufletele moi, -

„Acest pământ lucrat de noi
e visul risipit sub cer, –
cui te lăsăm, Cadrilater?”

Fug oamenii, duşi de nevoi,
dar morții-i cheamă înapoi
şi vin din cimitir sculați,

„Unde plecați, cui ne lăsați?”

Ne cheamă-n urmă morții toți
şi noi fugim ca nişte hoți...
Spre ce tărîm, spre care țel,
muşcați de dinții de oțel
ai unor vremi sub patul armii,
că iată, vin din nou jandarmii...

Goniți de zodia nedreptă
unde ne ducem, ce ne-aşteaptă?...

Crochiu dobrogean

Cad în depărtare aşchii mari de stele,
peste zări de smoală se înalță luna,
cerul îşi adună astrele rebele,
Dunărea domoală e ca-ntotdeauna.

Somnul îşi întinde plasa de mătase,
aruncînd în lume mari comori de vise;
umbrele de arbori lunecă pe case
şi se freacă-n geamuri de fereşti deschise...

Pe tunse coclauri doarme praf de lună
cu puterea muncii, sub senin de vară;
peste oboseală, galbenă cunună,
se urneşte carul, claie de secară.

Merg pe drum de țară, printre lanuri coapte,
carul cu turcoaice – peste snopi culcate –
turcul mînînd caii, picotind în noapte,
ele tot cu gîndul către lumi uitate...

Hai, Ahmed, şi mînă carul cu cadîne,
noaptea este scoasă din seraiuri parcă;
să visezi haremuri, să dormi pînă mîne?
Ce Şeherezade tihna îți încearcă?

Şeleah

Şeleah, copilă de imam,
suavă floare de bairam,
m-a fermecat privirea ta păgînă,
trup de gazelă, ochii de cadînă...

Şeleah, păcatul nopții de gurbet,
o dulce sorbitură de şerbet,
cînd stele cad şi cîntecele mor,
să mă desfeți cu vraje de Bosfor...

Şeleah, ispită vie de cintean,
vreau să te sorb din mîndrul filigean
şi-n nopți de vis, cu vălul des, de sită,
să-mi fii Şeherezadă nenuntită...

Cadrilater

Mă poartă drum de țară pin colț de stepă arsă
călcat în veac de pasul legiunilor romane
şi-n zări, salutul tandru, al Fetelor Morgane,
chemare obsedantă, în văluri se revarsă.

În cale-mi ies turcoaice, mlădițe de agud,
ce suferă umile al soțului cherem,
surîs amar, de sclave născute în harem,
cadînele voalate din Dobrogea de Sud.

În nopțile de vară, neobosiți osmanii,
cu ochi aprinşi de febra comorilor ascunse
- în care zac atîtea secrete nepătrunse –
să vadă dans de flăcări, aşteaptă-aici cu anii.

Cînd zămislesc în taină însemnele astrale
înalte zodiacuri ce nu şi-au spus cuvîntul,
aici, macedonenii deştelenesc pămîntul,
să semene istorii şi puncte cardinale.

Şi mori de vînt pornite să macine tăceri,
cînd bat în asfinţituri cadenţe de poem,
o clipă-mi fură gîndul, ibericul boem,
spre Dulcinei aprinse, din capul Finister...

Colonizarea

S-au stîrnit adînci dihonii
în Bacani, şi-n jurul stînii,
foşti vasali s-au vrut stăpînii
frămîntatei Macedonii.

Înfrăţite halebade,
care cuvîntau fierbinte
şi-au dus veacului ‘nainte
semnul Crucii pe stindarde,

Îşi îmcrucişau, duşmane,
- peste semnele creştine -
patimi oarbe şi meschine,
între ţările balcane...

Mai păgîni balcan-creştinii
şi mai răi ca otomanii,
îşi măcelăreau duşmanii,
fără teamă de erinii!

Cu urgii fără hodină
au căzut în mii de drame,
peste biata armâname,
pentru stirpea ei latină.

Şi-ntr-o cumpănă de seară,
adunaţi lîngă jertfelnic,
a grăit bătrînul celnic
vorbă grea, de viaţă-amară:

„Pînă cînd, o Doamne Mare,
vom răbda acest pojar,
nu vă arde ca un jar –
Părinteasca Dimândare?”

Hai, sculați cu *tumbe-tumbe*
şi cu *Gioni picurar*,
să cătăm spre alt hotar
viață dreaptă-n vremuri strîmbe.

Lăsați Pindul şi Olimpul
şi Rodopii să-i lăsați,
că la frații din Carpați,
alt destin ne coace timpul!

Dincolo de-*Amarea Laie*,
spre Ceahlău şi Caraiman,
ne aşteaptă alt liman,
cu aprinsa lui văpaie!

Despărțiți de anii, sute,
hăt din veacul de apoi,
să fim iarăşi între noi –
ca în vremile durute.

Încrustată-adînc sub frunte,
vorba lui de prooroc
aprindea în inimi foc
şi se întindea în munte!

Sat cu sat, stînă cu stînă,
om cu om, în adăstat
- şi femeile la sfat -
înălțau ruga armână:

- Doamne, dă-ne tu tăria
şi ajută-ne tu, soare,
ca-ntr-o zi de sărbătoare
să intrăm în România...

Țara prinsă-n brâu de ape
- după ani de împilare -
a rupt lanțuri şi zăvoare
pentru frații lor de-aproape!

Pentru viață, pentru pîne,
reavănul pămînt şi cerul,
a deschis Cadrilaterul
aşezărilor armâne.

Şi pe-ntinsele tarlale,
singuratice poene,
cu căruțe dobrogene
dănțuiau din geamparale...

Mamei

La toamnă, cînd vor plînge, mamă, plopii,
şi-ți vor aduce de mine aminte,
să ştii că m-am luat în luptă cu Cyclopii,
în bătălia fără de cuvinte.

Cînd am văzut că țara în ruină
cuprinsă-i în zăbranic luciferic,
am luat în mîini scînteia de lumină,
ca să dobor un munte de-ntuneric!

Să nu plîngi deci, cu ochii la icoană,
în nopți de toamnă sură, cu tristețe, -
lacrimi de foc, de sînge, de bulboană
vor cununa a noastră tinerețe.

Cînd îți va bate ploaia trist în geamuri,
s-or întîlni gîndirile, florete.
Cum se anină zorile de ramuri
va creşte şi dreptatea, pe-ndelete.

Să nu mai plîngi, lasă-ți melancolia
şi din răbdare făureşte-ți scut.
Gîndeşte mamă, Fecioara Maria
un singur fiu şi Dînsa a avut....

Ectenie

Sunt singur, Doamne, şi mai port în os
neascultări din primul păcătos
şi mă întreb sub cerul larg, deschis:
- Mai pot spera un loc în paradis?
Va mai ajunge pînă-n fundul grotei
ofranda de pe muntele Golgotei?

Sunt humă, Doamne, şi nisip pisat
şi-n fiecare boabă un păcat
durat în vreme, munte, de termite...
Sunt plînsul nesecat din stalactite!
Tu, care-nmoi şi viscolul şi piatra,
trezeşte-mi focul şi-ncălzeşte-mi vatra!

Adast după o rază de lumină
(mai dulce decît mierea din grădină),
răsfrântă-n mine, undă de culoare
ca cerul cînd s-aprinde în izvoare,
chiar de mi-i da de fiecare greş,
pe trup, rodire coaptă de cireş...

La drum

Călătorim copile! Ia-ți traista cu merinde,
din urmă neguri multe ne-or da sărutul rece;
cu galbene batiste toți pomii ne-or petrece,
imensitatea-ntreagă în față ni se-ntinde.

Prietenii, păstorii ce rug aprind în urmă?
Au scăpărat amnarul şi cu scînteia-n iască,
vor şterge duioşia şi urma-ne lumească,
precum jertfim berbecii din cea mai bună
turmă...

Necunoscuta cale pe care-au mers străbunii
o vom afla, copile, în nopțele de febră,
cum afli necunoscuta problemei de algebră
cînd depărtarea toamnei topeşte-n zări lăstunii.

Cortine nevăzute ne vor drapa plecarea,
dar cine se întreabă de stăm ori de plecăm?
Cît de tăcut e drumul pe care apucăm
şi cît de nepătrunsă şi-mbietoare zarea!...

Amara răscruce...

Nici în Est, nici în Vest,
nici în Nord, nici în Sud,
trîmbița dreptății nu o mai aud,
nici pe cîmp n-o mai găsesc, nici în casă,
nici în inima prietenilor cu care stau la masă...

Şi în Est şi în Vest şi în Nord şi în Sud,
cu plămînii storşi de sînge crud,
ahtiați de dorul libertății,
frații mei se sting în pragul vieții.

Cine ştie cînd va răsări,
plămădit din morții încă vii,
dintr-un colț de țară încă teafăr,
din pămînt valah, un nou luceafăr...

Cine ştie oare, cînd din greu,
scăpăra-va Doamne, Neamul meu,
în urgia norilor amnarul
să trăznească-n rădăcini, amarul...

Şi în pas năvalnic să-i aud
şi în Est şi în Vest şi în Nord şi în Sud,
cum vin, măre, vin peste coclaur
serafimii zilelor de aur!

Dobrògene

Respiră-adînc pămîntul vechii Sciții
- călcat de ere ca de brontozauri -
sub luna care doarme pe coclauri,
cum dorm în pacea vremii, dolomiții.

Mai zboară-un pui de pasăre sub seară,
zvîcnind înspre-o iubire-ntîrziată;
prin stepele amare de-altădată,
se scaldă noaptea-n grîne şi secară...

Mai sus, mîncați de ani şi de blesteme,
pilaştri grei înscriu în vesperală,
istorii răsucite în spirală,
ca duhul chinuit de anateme.

Întîrziat edict, ne-a dat şi nouă
la început de ere şi mileniu
însîngerarea acelui mare geniu,
ce-şi făcea streşini mîinile-amîndouă,

adulmecînd triremele romane
pe marea nesătulă de galere,
şi frânt de dor, cu lacrimi şi cu fiere,
plîngea pierdute zări, mediterane.

Se varsă timpul, Dunăre în Mare,
sub hora zodiilor din calende,
Din Dristor, Mircea, încrusta legende
pînă-n Almaş şi noile hotare.

Păstori mocani, desprinşi din *Miorițe*,
pescari cu-arginturi vii în cherhanale,
cojeni bătînd călcîie-n geamparale
şi armatoli scăpați de răzmerițe,

aici şi-au fost durat din vremi cămine,
cu oase de strămoşi în temelie,
pentru acei care urmau să vie,
punînd pecetea noilor destine.

Ca o corvetă de escală,
ne-a fost părtaş Istoria în toate!
Armada noastră mii de ani străbate,
Cu soare ècuatorial în cală...

Îngrop în mîl penița cu iridiu
şi beau cu cel din urmă scit de-aramă.
Din depărtare Tristia mă cheamă,
pe insula unde a scris Ovidiu!

Haiducească

Hei, ulcică fără toartă,
cine te-a ținut în poartă
ca un sîmbure de viață,
în amurgul plin de ceață?

Cine ți-a băut prea-plinul
de vin tare ca pelinul
şi te agăța în tindă,
lîngă plosca plină-n grindă?

Stai acum în colț de masă –
ca un stîlp, de carii roasă
şi ştirbită şi stricată,
parcă n-ai fost niciodată!

Căci s-a dus, s-a dus întruna
- încotro răsare luna -
scăpărînd în zări amnarul,
numai el şi armăsarul...

Şi-au tras în amurg de sită
nopțile, perdea cernită.
Munții-au îmbrăcat sumanul,
pîn' o trece Caraimanul.

Apele, din mal în mal
i-au cîntat cu orice val,
codrul, gazdă seculară,
i-a dat ghid steaua polară.

Hei, ulcică de cucută,
vei fi-n țăndări prefăcută
pîn' s-o 'ntoarce iar stăpînul
să-ți aline-n palme, sînul...

Postfață

Personalitate remarcabilă printre aromâni, ziarist expresiv, pătrunzător, acid, corosiv adesea, aplicat cu deosebire asupra fenomenului politic românesc contemporan, dar nu numai, şfichiuitor, cu cuvîntul plasat întotdeauna la țintă, Zahu Pană este astăzi un condei de temut în jurnalistică. Un portretist înzestrat, cînd e vorba să creioneze, fie şi în cîteva linii numai, politicieni ai momentului, români sau străini. Neîndoielnic, un cîştig pentru publicația canadiană „Cuvântul Românesc," din Hamilton, Ontario, el publicînd rareori altundeva. Dealtfel tot aici întreține şi o pagină pentru macedoromâni, Fara Armânească, o adevărată revistă a aromânilor de pretutindeni, unde se pot citi poezii frumoase, dar mai cu seamă eseuri dintre cele mai interesante despre şi în legătură cu destinul, civilizația, cultura acestei mult pătimite frînturi de neam românesc din Balcani. Eseuri de multe ori semnate de îngrijitorul însuşi al paginii, ca şi de alte nume respectate, între care Dumitru Bacu, poet profund, autor al unei cărți de excepție despre „experiența Piteşti" (din gulagul românesc), Vasile Tega, un cunoscător rar al fenomenului aromân, etnografic, cultural şi istoric, istoricul Nicolae Ciachir, sau foşti încarcerați în temnițile comuniste din România, un Teohar Mihadaş, Nicolae Caratană, Mihai Stere Derdena ş.a. O pagină deci, pentru care au a-i mulțumi lui Zahu Pană – dar şi conducerii publicației, pentru generozitatea cu care o pune la dispoziție de atîția ani! – cercetătorii istoriei şi civilizației, culturii aromânilor.

Zahu Pană este însă şi un poet, poet adevărat şi profund, în ciuda modestiei lui proverbiale, rar întîlnită la poeți – mai cu seamă!

A publicat puțin, înainte de război. Dacă vicisitudinile vieții nu i-ar fi stat în cale permanent – dictaturile din România, cea regală, apoi cea militară şi mai cu seamă dictatura comunistă, de o viață, - altul ar fi putut să fie destinul scriitorului, privat ani îndelungi de libertate, frînt, dar nu înfrînt totuşi de torționari, dovadă că n-a abandonat scrisul, nici măcar atunci cînd a fost nevoit s-o facă fie şi cu acul pe săpun, ca să folosesc sintagma-titlu a singurului său volum de versuri publicat în 1989, în Canada, la Editura Cuvântul Românesc (autorul s-a născut în 21 august 1921, în Beala de Sus, Macedonia), după ce în 1976 alesese libertatea, emigrînd în Statele Unite şi stabilit la Yonkers, New York.

Să-i consemnăm însă debutul atît de timpuriu, din 1935, cînd avea doar 14 ani, în revista „Lumina," la Liceul Comercial din Silistra, cu poezia „Vijelie," ce încă din titlu prevestea parcă furtuna prin care va trece poetul de-a lungul întregii sale vieți. Cu poezia în dialectul aromân debutînd tot pe atunci, în revista „Armatolii."

Ghinionul l-a împiedicat să-şi vadă scris numele pe culegerea din tinerețe, Înmuguriri, pierdută încă înainte de a ajunge la tipar, în 1940, în învălmăşeala cedării Cadrilaterului, din care macedoromânii fuseseră o grădină în doar trei lustri! O altă culegere, Doruri zăbrelite, alcătuită în închisorile prin care a trecut, n-a ajuns nici ea să vadă lumina tiparului, pierdută de asemenea. Nenorocul l-a urmărit întruna! Este antologat abia în Antologia lirică Aromână, apărută la Bucureşti, la Editura Univers, în îngrijirea semnatarului rîndurilor de față, în anul 1975. I se reproduc aici cîteva poeme în grai aromân, deşi este privat de dreptul de a publica, de către autoritățile comuniste! O altă încercare de a-l scoate la lumină pe poet se produce în 1985, (în marea antologie, Un veac de poezie aromână) fără succes de astă dată însă, fiindcă Zahu Pană părăsise deja România, deşi o făcuse legal, cu aprobarea autorităților, după ani lungi de aşteptare.

Zahu Pană a cules folclor aromân, editînd chiar un disc de muzică polifonică aromână cu grupul vocal „Fârşeroții," din România. A mai publicat volumul Poezii din închisori, în America, reunind 600 de pagini de poezie, semnate de poeți români ce au cunoscut rigorile de neînchipuit ale gulagului comunist românesc.
Să menționăm că scriitorul a tipărit, sporadic şi în publicații precum „Revista Scriitorilor Români," „Ethos," „Solia," „Unirea," „Drum," ale exilului românesc, iar în anii din urmă şi în revistele aromâne din Țară, „Deşteptarea" şi „Dimândarea."
Zahu Pană este de mai mulți ani redactor şi membru în Comitetul de Direcție al periodicului „Cuvântul Românesc," deja amintit.

Poetul îşi prefațează volumul Cu acul pe săpun, în culorile durerii şi ale suferinței, ca unul ce şi-a petrecut 13 ani în puşcăriile comuniste de la Jilava, Ocnele Mari, Aiud şi Canal, ceea ce nu l-a împiedicat să-şi termine studiile superioare pînă la urmă, Academia de Studii Economice, din Bucureşti, la care îşi ia licența în 1974!
În culorile durerii şi ale suferinței – cum altfel ar fi putut să fie prima sa carte, încă din poemul liminar?: „Iată, / tinerețea mea zbuciumată!// Anii mei/ de trei ori în necazuri trăiți/ dar în bucurii niciodată,/ odihnesc aici// Opreşte-ți pasul lîngă ei, o clipă,/ grăbite cititor şi stai cu ei,/ s-au dus ca fluturarea de aripă,/ dar au fost pline de vise, anii mei.// Subțiri şi-nalți, lipsiți de clorofilă,/ n-au fost văzuți de lună, nici de soare.../ Întoarce rar, o filă după filă,/ că rana este-a Neamului... şi doare..." („Prefață") Oare cîți dintre noi, şi cît de des realizăm drama şi sacrificiul acestor oameni, care s-au jertfit pentru noi, pentru libertatea noastră, a unui popor întreg?... Nu sunt vorbe mari, ci doar pioasă recunoaştere e luptei unor eroi, pe care niciodată nu-i vom cinsti îndeajuns.
Cu acul pe săpun este o carte densă, o carte unică, a unui autor ce respiră cu toată ființa sa în paginile ei. Îndeosebi în secțiunea ce dă şi titlul acesteia. Nefiind însă mai puțin expresivă în celelalte secțiuni, cu precădere în „Cadrilater," ce îmănunchează un şir de poeme cu parfum oriental: „Merg pe drum de țară, printre lanuri coapte,/ carul cu turcoaice peste snopi culcate/ turcul mînînd caii, picotind în noapte,/ ele tot cu gîndul către lumi uitate.../// Hai, Ahmed, goneşte carul cu cadîne -/ noaptea este scoasă din seraiuri parcă,/ să visezi haremuri, să dormi pînă mîini!.../ Ce Şeherezade tihnă îți încearcă?" („Crochiu dobrogean"). Şi aş mai cita din „Şeleah:" „Şeleah, copilă de imam,/ suavă floare de bairam..." Ca şi din „Dobrogene," „Refugiul" (din 1940), „Rîul." Aş reproduce poeme din secțiunea „Interludii" („Macedonia": „Aprinse amiezi mînă pe cer/ turmele bunicilor..."), „1944," „Din exil" – exilul – în care, purtînd patria în suflet, nu te poți integra: „Există nişte oameni rătăcind/ în saharele spirituale din marile metropole,/ oameni vii/ şi neînțeleşi,/ ca păstorii văzuți din avion!.../// Există o lege a speciilor/ şi alta a metalelor moarte/ pentru că,/ nici metalele nu se sudează de-a valma!" („Neadaptare")

În ce priveşte versurile în grai aromân, vom spune că Zahu Pană este mai parcimonios, deşi nu mai expresiv, în pofida posibilităților mai modeste, de exprimare în dialect. El cultivă, totuşi, poemul de largă respirație, ca în „Balada armânească" („Vătămarea" şi „Dada"). Secvența „Dada" fiind o mioritică de toată lauda: „Puil'i, lăi puil'i, lăi harabeu,/ nu-ñi vidzut ficiorlu-a meu?"// „Îl vidzum, dado-l vidzum,/ ningă negurli di fum,/ la sinur di bană ş-moarti,/ di-aoa cali

mult diparti,/ alăxit ca ti-nsurari,/ ț-pitrițea zboară di vreari..."// „U! lăi puil'i, lăi nathimaț/ ți lai zboară 'nciurciurați?" etc. Un vers obsesiv, cerut de o atmosferă obsesivă, magică, a mamei căutîndu-şi fiul pierdut fără întoarcere.

Desigur, Zahu Pană nu putea să nu cînte, deplîngînd-o, soarta aromânilor, băştinaşi ai locurilor unde trăiesc şi prigoniți amarnic chiar acolo, de către venetici, de neamuri ajunse majoritare, datorită necontenitei lor ofensive întru a-i asimila! Poetul îşi deplînge fara aici, în sonuri de aproape miryiuloyiu (lamentație, complainte, bocet...) ca în „Niho," titlul specific acestui gen de poezie murmurată, un fel de ison, manea, „zicere" orientală de tristețe profundă, în fața unor realități crude, ce macină etnia noastră, mai cu seamă în acest sfîrşit de secol şi de mileniu. În asemenea cadențe învăluitoare: „Di Avlona pîn' Sărună,/ maşi lăieț armânlu adună!/ Di Cadrina – Elbasan,/ jalea creaşti an di an.../ Di Aminciu la Tricol/ Padea-i arsă, loclu gol.../ Di Giumaia pîn' Curceaua,/ cîntă-n casi cucuveaua..." Şi: „Bati prit Machidunie/ livă arați, di irñie..." Şi încă: „Lele, fară armânească,/ vîrn nu poati s-ti-aduchească,/ dzuă albă nu-ai vidzută,/ cum băneadză lumea tută..." Iată o corespondență a Carpaților în Pind, demnă de a descinde din Doina eminesciană!

Şi încă aş mai zăbovi asupra acestor poeme în aromână ale lui Zahu Pană, încă aş mai reproduce din ele, pentru frumusețea lor, cum sunt pasteluri ca „Primveara," „Paşti," şi alte şi alte poeme – „Sîmta noapti," „Culindă," „Crăciun," „Aynănyipsiri" ce dă titlul întregului volum de față, ca şi poemele de hăpsani (de închisoare), ori fermecătorul „Cîntic di sărmăniță" (Cîntec de leagăn), pe care am avut plăcerea de a-l reproduce încă în Antologia lirică aromână, din 1975.

Pe Zahu Pană îl aşteptăm şi cu Memorii din închisorile prin care a trecut. Fiindcă se cere împărtăşit şi viitorimii iadul comunist, cu care ne-a pedepsit Dumnezeu o viață de om, poate pentru păcatele noastre.

Hristu Cândroveanu

COLOFON

Autorul lucrării	**ZAHU PANĂ**
Titlul lucrării	**AYNANGHIPSPRI**
Editura la care a apărut	**Editura FUNDAȚIEI CULTURALE AROMÂNE „DIMÂNDAREA PĂRINTEASCĂ”, BUCUREŞTI**
Variantă digitalizată de	**Editura Predania/** CP 67, OP 13, București **www.predania.ro** **tehnoredactor/ Remus Brihac** **concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro**

PROIECT AVDHELA
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
www.proiectavdhela.ro